

המוסד לביטוח לאומי

פעולות הביקורת

בענפי הביטוח השונים נבדקו סדרי הטיפול בתביעות לתשלום גמלאות. נערכה בדיקה על דרכי הגבייה של דמי ביטוח מוגדלים המוטלים על מבטחים במקרה של פיגור בתשלום. נערכה ביקורת על פעולות מספר לרכישת מבנים לצורכי סניפיו של המוסד ועל הנוהלים הכרוכים בקניית צורכי משרד ובהזמנת עבודות הדפסה. כן נבדקו הסדרים הנהוגים בשכירת מכוניות לעיבוד נתונים וסדרי הניהול של הספרים והכרטיסות. במחלקת הכספים נערכה ביקורת על הדו"ח הכספי לשנת 1962/63 ועל המאזן ל-31.3.1963.

התפתחות המוסד בתקופת הדין וחשבון

על התפתחות המוסד מהקמתו עד סוף שנת 1962/63 ניתן לעמוד על יסוד הטבלה הבאה. שבה רוכזו הנתונים על היקף הפעולות הכספיות של המוסד ומספר התביעות לגמלאות. שהוגשו למוסד ואושרו על ידיו.

דמי ביטוח וגמלאות

בשנות הכספים 1954/55 עד 1962/63

גמלאות			דמי ביטוח		
מספר התביעות שנתקבלו בשנה הנדונה	מספר התביעות שאושרו בשנה הנדונה	הסכום הכולל ששולם בשנה הנדונה	מספר המבטחים (לסוף תורש מארס)	סכומים שננכו במשך השנה	השנה
מספר	מספר	מ"5	מספר	מ"5	
65,593	61,273	5,597,725	535,000	23,936,526	1954/55
89,061	86,248	9,788,668	560,000	37,382,863	1955/56
97,129	91,939	11,868,616	590,000	46,707,657	1956/57
146,819	136,386	31,636,856	630,000	55,893,546	1957/58
127,090	121,992	41,985,000	640,000	61,728,192	1958/59
* 183,923	173,024	54,185,818	660,000	76,062,468	1959/60
154,762	143,334	68,084,720	685,000	103,733,225	1960/61
157,122	142,369	79,452,632	720,000	122,148,586	1961/62
180,736	164,449	96,283,240	790,000	141,359,714	1962/63
1.5%	—	16.7%	5.1%	17.8%	גידול בשנת 1961/62 לעומת שנת 1960/61 (באחוזים)
15%	15.5%	21.2%	9.7%	15.7%	גידול בשנת 1962/63 לעומת שנת 1961/62 (באחוזים)

* אותה שנה הונהג ביטוח משפחות מרובות ילדים.

מספר המבטחים של 790,000 בסוף שנת 1962/63 מורכב מ-625,000 מבטחים שכירים ומ-165,000 מבטחים לא שכירים. בעוד שלא חל כל שינוי במספר המבטחים הלא שכירים לעומת השנה הקודמת. עלה מספר המבטחים השכירים מ-555,000 בסוף שנת 1961/62 ל-625,000 בסוף שנת 1962/63.

מספר חשבונות הלא שכירים הוא כמספר המבוטחים. מספר חשבונות המעבידים גדל מסוף שנת 1961/62 לסוף שנת 1962/63 מ-60,123 (מזה 16,782 חשבונות של מעסיקי עוזרות בית) ל-62,100 (מזה 19,820 של מעסיקי עוזרות בית).

הגבייה בשנת 1962/63 בסך 141,359,714 ל"י מהווה סיכום של כ-118.7 מליון ל"י בעד מבוטחים שכירים ושל כ-22.7 מליון ל"י בעד מבוטחים לא-שכירים.

שינויים בגמלאות

במארס 1963 הותקנו תקנות בדבר שינויים במספר מענקים: מענק הלידה הוגדל, בתוקף מיום 1.4.1963, מ-162.50 ל"י (מזה דמי אשפוז סך 112.50 ל"י) ל-210 ל"י (מזה דמי אשפוז סך 150 ל"י). כן הוגדלו השיעורים המכסימיים של דמי קבורה מ-90 ל-100 ל"י (לנפטרים עד גיל 10 שנים מ-45 ל-50 ל"י).

מצב ענפי הביטוח

בהתאם לסעיף 87(ג) לחוק הביטוח הלאומי צירף המוסד לדו"ח הכספי לשנת 1962/63 דין וחשבון של האקטואר. לדעת האקטואר המוסד הוסיף גם בשנת 1962/63 המצב בענפי הביטוח: נפגעי עבודה (שכירים ועצמאיים), אמהות ומשפחות מרובות ילדים, להניח את הדעת. בענף זקנה ושאיירים גדל הגרעון, לפי חישובי האקטואר, מ-167 מליון ל"י ל-177 מליון ל"י.

1. ענפי ביטוח נפגעי עבודה — שכירים ועצמאיים

להלן שתי טבלאות המראות את ההתפתחות בענפים אלה.

הכנסות והוצאות של ענף ביטוח נפגעי עבודה — שכירים
בשנות הכספים 1954/55 עד 1962/63 — בל"י

השנה	הכנסות				הוצאות		
	גביית דמי ביטוח, ריבית וכו'	הנדלת ערך ההשקעה כתוצאה מהצמדה	חייבי פיצויים בעד נזיקים	דמי ביטוח העומדים להיגבות (השינויים במשך השנה)	תשלומים: דמי פגיעה, קצבות, מענקים, הוצאות וכו'	לכיסוי תביעות שעריון לא נפרעו או הונשו ועוד	העתודה, שנוצרה מהכנסות השנה
1954/55	5,898,486	—	—	—	3,217,210	1,424,000	1,257,276
1955/56	8,393,875	—	—	—	5,668,004	2,272,000	453,871
1956/57	11,824,054	670,049 *	—	3,200,000 *	6,242,274	7,227,000	2,224,829
1957/58	13,860,181	495,145	—	400,000	7,931,354	2,604,000	4,219,972
1958/59	15,212,352	582,394	—	1,912,283	9,136,462	6,773,000	1,797,567
1959/60	17,121,472	62,647	—	2,121,283	11,237,663	5,000,000	1,174,827
1960/61	20,417,357	1,580,672	—	188,047	12,605,920	2,850,000	6,730,156
1961/62	23,822,467	2,911,999	—	226,580	16,316,317	4,550,000	5,641,570
1962/63	27,008,829	4,136,528	95,772	17,011	19,360,944	14,500,000	2,636,827
יתרות ליום 31.3.1963	—	10,439,434	95,772	3,335,456	—	47,200,000	18,513,587

* סיכום שלוש השנים 1954/55 — 1956/57.

הכנסות והוצאות של ענף ביטוח נפגעי עבודה — עצמאיים

מ־1.7.1957 (תאריך תחילת הביטוח) עד 31.3.1963 — בל"י

השנה	הכנסות				הוצאות		
	נכיה : דמי ביטוח, ריבית וכו'	הנדלת ערך ההשקעה כתוצאה מהצמדה	חייבי פיצויים בעד נזיקים	דמי ביטוח העומדים להיגבות (השינויים במשך השנה)	השלומים : דמי פגיעה, קצבות, מענקים, הוצאות וכו'	קרן ביטוח לכיסוי תביעות שעדיין לא נפרעו או הוגשו וערך מהווה של קצבות (השינויים נויים במשך השנה)	העתודה, שנוצרה מהכנסות השנה
1957/58	1,028,147	11,882	—	400,000	298,619	516,000	625,410
1958/59	1,648,866	42,626	—	186,117	616,021	704,000	557,588
1959/60	2,179,057	13,914	—	1,596,883	913,807	480,000	2,396,047
1960/61	2,074,239	182,219	—	484,040	1,132,945	800,000	807,603
1961/62	2,399,492	326,966	—	22,672	1,458,530	100,000	1,190,600
1962/63	2,591,260	562,820	3,026	— 393,531	1,815,964	850,000	97,611
יתרות ליום 31.3.1963	—	1,140,427	3,026	2,296,181	—	3,450,000	5,674,859

קרנות הביטוח של ענפים אלה מראות את השווי האקטוארי של התחייבויות המוסד כלפי מבטוחים, שנפגעו בתאונות עבודה. הן מקיפות את דמי הפגיעה המגיעים לנפגעים בתאונות העבודה, שקרו בשנת 1962/63 ועדיין לא נתבעו או עדיין לא שולמו במלואם, וכן את קצבות הנכות, את מענקי הנכות ואת הגמלאות לתלויים, המגיעים לזכאים כתוצאה מתאונות עבודה, שקרו בשנת 1962/63 ובשנים שלפניה. סכום ההתחייבויות לזכות שכירים ל-31.3.1963 נאמד על ידי האקטואר בסך 47,200,000 ל"י (כנגד 32,700,000 ל"י ל-31.3.1962); ולזכות עצמאיים בסך 3,450,000 ל"י (כנגד 2,600,000 ל"י ל-31.3.1962). העלייה הניכרת בסכום ההתחייבויות בשנה הנסקרת נובעת בעיקר מזה, שנוסף על העלייה המתמדת של מספר הנפגעים מגיעים לזכאים תשלומים מוגדלים כתוצאה מעליית מדד יוקר המחיה, שהייתה בשנת 1962/63 גדולה בהרבה מזו שבשנה הקודמת, וכן מהעלאת התקרה של השכר, החל ב-1.4.1962, שלפיו משתלמות הגמלאות.

נכסי הענפים האלה — העודף הכולל של ההכנסה על ההוצאה — ל-31.3.1963 מכסים את ההתחייבויות האמורות, ועוד נשארת עתודה, אף כי קטנה, בענף ביטוח נפגעי עבודה שכירים בהשוואה לעתודה בסוף השנה הקודמת, כיוון שבשנת 1962/63 עלו הוצאות הענף — כולל התחייבויות — על הכנסותיו.

בענף נפגעי עבודה שכירים הסתכמה העתודה בסך 18,513,587 ל"י, השווה ל-110% של תשלומי הגמלאות בשנה זו או ל-80% מתקבולי דמי הביטוח של הענף לעומת עתודה בסך 21,150,414 ל"י ל-31.3.1962, שהייתה שווה ל-148% של תשלומי הגמלאות, ששולמו בשנת 1961/62, או ל-103% של תקבולי דמי הביטוח של הענף באותה שנה.

בענף נפגעי עבודה עצמאיים אמנם עלתה העתודה מ-5,577,248 ל"י ל-31.3.1962 ל-5,674,859 ל"י ל-31.3.1963. אולם בשיעור היחס של העתודה בענף זה לתקבולי דמי

הביטוח ולתשלומי הגמלאות הייתה בשנה הנסקרת ירידה, ולתשלומי הגמלאות אף ירידה ניכרת, וזאת כתוצאה מכך, שהעלייה בתקבולי דמי הביטוח ובמיוחד בתשלומי הגמלאות הייתה באופן יחסי גדולה בהרבה מהעלייה בעודף ההכנסה הכוללת על ההוצאה הכוללת. העתודה בסוף שנת 1962/63 שווה ל-406% של תשלומי הגמלאות בשנה זו, או ל-258% של תקבולי דמי הביטוח באותה שנה, לעומת העתודה בשנה הקודמת, שהייתה שווה ל-495% של תשלומי הגמלאות ששולמו בשנת 1961/62, או ל-264% של תקבולי דמי הביטוח של אותה שנה.

2. ענף ביטוח אמהות

להלן טבלה המראה את ההתפתחות בענף ביטוח אמהות.

הכנסות והוצאות של ענף ביטוח אמהות

בשנות הכספים 1954/55 עד 1962/63 — בל"י

השנה	הכנסות			הוצאות		העתודה, שנוצרה מהכנסות השנה
	גבייה : דמי ביטוח, ריבית וכו'	הגדלת ערך ההשקעה כתוצאה מהצמדה	דמי ביטוח העומדים להינכות (השינויים במשך השנה)	תשלומים : מענקי לידה ודמי לידה, הוצאות וכו'	קרן ביטוח לכיסוי תביעות שעדיין לא נפרעו או הונשו (השינויים במשך השנה)	
1954/55	4,374,934	—	—	3,122,114	172,000	1,080,820
1955/56	7,118,504	—	—	4,604,115	10,000	2,524,389
1956/57	8,735,449	* 401,472	* 2,900,000	5,624,319	465,000	5,947,602
1957/58	10,494,519	** 271,826	500,000	7,221,448	186,000	3,315,245
1958/59	11,417,806	111,388	956,000	7,951,369	147,000	4,386,825
1959/60	10,255,717	** 38,568	812,000	8,908,054	190,000	307,095
1960/61	11,533,739	289,841	612,280	10,545,320	50,000	1,840,540
1961/62	13,427,025	492,656	191,306	11,406,741	150,000	2,554,245
1962/63	15,693,303	883,083	203,013	15,203,097	500,000	670,277
יתרות ליום 31.3.1963	—	1,868,046	4,144,573	—	1,850,000	22,627,038
הועברו לענף ביטוח זקנה ושאיירים בשנת						
1956/57 } 1958/59						
יתרת העתודה ליום 31.3.1963						
— 6,000,000						
— 3,000,000						
13,627,038						

* סיכום שלוש השנים 1954/55 עד 1956/57.

** יתרה הנובעת מהגדלת ערך כתוצאה מהצמדה שנתוספה במשך השנה, פחות הגדלת ערך על סך 6 מליון ל"י ר"ז מליון לירות, שהועברו לענף ביטוח זקנה ושאיירים.

בענף ביטוח אמהות אין התחייבויות לתשלום גמלאות לזמן ארוך. בכל שנת כספים משולמות גמלאות רק על הלידות החלות באותה שנת כספים או סמוך לה. לפיכך מייצגת קרן הביטוח בענף זה את סכומי דמי הלידה ומענקי הלידה המגיעים לנשים, שילדו בשנת הכספים

המסוימת ושעדיין לא קיבלו סכומים אלה מהמוסד, או לא תבעו אותם ממנו. התחייבויות אלה ליום 31.3.1963 הוערכו על ידי האקטואר ב־1,850,000 ל"י (בשנה קודמת — 1,350,000 ל"י). סכום זה מהווה כ־12.5% מהגמלאות, ששולמו בשנת 1962/63.

העלייה בסכום ההתחייבויות נובעת מזה, שבתוקף מיום 1.4.1962 הוגדל מענק הלידה מ־117 ל"י ל־162.50 ל"י.

בענף ביטוח אמהות נשארה ליום 31.3.1963 עתודה בסך 13,627,038 ל"י, השווה ל־93% מתשלומי הגמלאות בשנת 1962/63, או ל־90% מתקבולי דמי הביטוח באותה שנה, לעומת עתודה בסך 12,956,761 ל"י ליום 31.3.1962, שהייתה שווה ל־119% מתשלומי הגמלאות בשנת 1961/62, או ל־100% מתקבולי דמי הביטוח באותה שנה.

3. ענף ביטוח משפחות מרובות ילדים

להלן טבלה המראה את ההתפתחות בענף ביטוח משפחות מרובות ילדים.

הכנסות והוצאות של ענף ביטוח משפחות מרובות ילדים

מ־1.9.1959 (תאריך תחילת הביטוח) עד 31.3.1963 — בל"י

השנה	הכנסות			הוצאות		
	נבייה : דמי ביטוח, ריבית וכו' והקצבת אוצר המדינה	הנדל"ת ערך ההשקעה כתוצאה מהצמדה	הקצבה עתידית	דמי ביטוח העומדים להינכות (השינויים במשך השנה)	תשלומים : קצבות והוצאות	קרן ביטוח לכיסוי תביעות, שעדיין לא נפרעו או הונשו (השינויים במשך השנה)
1959/60	2,208,473 * 1,461,604	—	—	1,399,000	3,524,701	700,000
1960/61	5,466,417 * 3,009,898	9,027	—	264,243	8,111,598	—
1961/62	6,487,580 * 4,582,373	106,632	890,584	327,366	9,018,860	200,000
1962/63	7,781,892 * 5,163,531	262,978	15,638	23,403	11,234,215	200,000
יתרות ליום 31.3.1963	—	378,637	874,946	1,312,474	—	1,100,000
						5,738,451

* הקצבת אוצר המדינה.

בענף משפחות מרובות ילדים מיועדות ההכנסות מדמי ביטוח ומהשתתפות האוצר בשנה מסוימת לכיסוי הגמלאות, המשתלמות באותה שנה. הגמלה משתלמת אחת לשלושה חודשים, באמצע התקופה לה מתייחס התשלום. מאחר שבחודש אפריל בכל שנה משלם המוסד בעד החודשים מארס, אפריל ומאי של אותה שנה, נשאר המוסד חייב, לסוף כל

שנת כספים, סכום הגמלה לחודש מארס של אותה שנה. התחייבויות אלה הוערכו על ידי האקטואר ליום 31.3.1963 בסך 1,100,000 ל"י (בשנה קודמת הוערכו בסך 900,000 ל"י). העתודה בענף זה ליום 31.3.1963 הסתכמה בסך 5,738,451 ל"י, השווה ל-53% מתשלומי הגמלאות בשנת 1962/63, או ל-45% מתקבולי דמי הביטוח באותה שנה, לעומת העתודה בסך 4,003,306 ל"י ליום 31.3.1962, שהייתה שווה ל-46% מתשלומי הגמלאות בשנת 1961/62 או ל-36% מתקבולי דמי הביטוח באותה שנה.

4. ענף ביטוח זקנה ושאיירים

להלן טבלה המראה את ההתפתחות בענף ביטוח זקנה ושאיירים.

הכנסות והוצאות של ענף ביטוח זקנה ושאיירים

בשנות הכספים 1954/55 עד 1961/62 — בל"י

השנה	הכנסות				הוצאות		
	נבייה : דמי ביטוח, ריבית וכו' והקצבת אוצר המדינה	הגדלת ערך ההשקעה כתוצאה מהצמדה	הקצבה עתידית חייבי פיצויים בעד נזיקים	דמי ביטוח העומדים להינכות (השינויים במשך השנה)	תשלומים : קצבות, מענקים, הוצאות וכו'	קרן ביטוח לכיסוי תביעות שערדיין לא נפרעו, ועוד מהווז של קצבות (השינויים במשך השנה)	עודף של כל השנה
1954/55	13,839,880	—	—	—	297,783	—	13,542,097
1955/56	23,194,809	—	—	—	1,114,720	5,280,000	16,800,089
1956/57	29,034,520 ** 6,000,000	* 3,875,944	—	* 9,100,000	2,131,072	12,800,000	33,079,392
1957/58	35,299,853	2,964,460	—	1,700,000	18,806,323	212,136,000	— 190,978,010
1958/59	39,635,515 ** 3,000,000	3,286,870	—	2,945,600	27,115,883	41,784,000	— 20,031,898
1959/60	53,047,509 *** 4,468,226	150,101	—	4,037,400	33,562,355	53,000,000	— 24,859,119
1960/61	75,888,263 *** 5,971,084	6,501,097	—	3,615,272	40,311,288	60,000,000	— 8,335,572
1961/62	92,744,488 *** 8,366,222	13,874,885	2,016,180	1,236,465	47,046,057	55,000,000	13,719,253
1962/63	113,042,882 *** 9,780,063	19,071,332	87,400	— 874,001 **** 20,720	55,523,249	95,000,000	— 9,569,653
יתרות ליום 31.3.1963	—	49,724,689	1,949,500	19,287,806	—	535,000,000	— 176,633,421

* סיכום שלוש השנים 1954/55 — 1956/57.

** הועבר מענף ביטוח אמהות.

*** הקצבת אוצר המדינה.

**** חייבי פיצויים בעד נזיקים.

קרן הביטוח בענף זה בסך 535 מליון ל"י מייצגת את התחייבויות המוסד כלפי מקבלי גמלאות בפועל בלבד, ואין היא מייצגת את ההתחייבויות כלפי מבוטחים, שאמנם רכשו זכויות לגימלה על ידי תשלום דמי ביטוח בהתאם לחוק, אולם עדיין אינם זכאים לקבלת גימלה בפועל.

בשנת 1962/63 גדלו ההתחייבויות ב־95 מליון ל"י לעומת העלייה בסך 55 מליון ל"י, שהייתה בשנת 1961/62 בסכום ההתחייבויות. הגידול הניכר בשנה הנסקרת נובע מהעלייה במדד יוקר המחיה, שהייתה בשנת 1962/63 גדולה בהרבה מזו שבשנה שלפניה.

מאחר שסכום ההתחייבויות בענף זה עלה בשנה הנסקרת ב־95 מליון ל"י, ואילו עודף ההכנסה על ההוצאה ב־85 מליון ל"י בלבד, גדל הגרעון האקטורי בשנת 1962/63 בסכום נוסף של 10 מליון ל"י והסתכם ב־177 מליון ל"י.

הטבלה הבאה מראה את התפתחות המצב האקטוארי של הענף בשנת 1962/63 לעומת 1961/62.

מצב ענף ביטוח זקנה ושאיירים

בשנת 1962/63 לעומת 1961/62

הפרש	שנת 1961/62	שנת 1962/63	הפריט
מליוני לירות			
85	273	358	העודף הכולל של ההכנסות על ההוצאות לסוף השנה
95	440	535	התחייבויות הענף בסוף השנה כלפי מקבלי גמלאות זקנה ושאיירים בפועל (קרן הביטוח)
10	167	177	הגרעון לסוף השנה (קרן הביטוח כנ"ל פחות העודף הכולל של ההכנסות על ההוצאות)
5%	62%	67%	העודף הכולל של ההכנסות על ההוצאות מהווה כיסוי של קרן הביטוח כנ"ל בשיעור של

הזכאות לקצבת זקנה ושאיירים

על פי החוק לביטוח לאומי, תשי"ד—1953, אחד התנאים לזכאות לקצבת זקנה הוא, שהתובע קצבת זקנה היה רשום במוסד לפחות חמש שנים לפני הגיעו לגיל המזכה לקבלת קצבה. מהתנאים לזכאות לקצבת שאירים או מענק, הניתנים לאלמנת מבוטח ולילדיו, הוא, שלפחות שנה לפני הפטירה נרשם המבוטח במוסד. תנאים נוספים לזכאות לקצבת זקנה או לקצבת שאירים הם: דמי הביטוח שולמו כסדרם, והפיגור, אם יש כזה, אינו עולה על 12 חודש; עולה הפיגור על 12 חודש עד כדי 18 חודש, ישולמו 3/4 מהקצבה; עולה הפיגור על 18 חודש עד כדי 36 חודש, תשולם מחצית הקצבה; עולה הפיגור על 36 חודש, לא תשולם כל קצבה. כל תביעה לקצבה יש להגיש תוך 12 חודש מיום היווצרות העילה; המוסד רשאי לאשר את הקצבה, כולה או מקצתה, גם אם הוגשה התביעה לאחר 12 חודש.

המוסד מנהל במשרדו הראשי כרטסת הקרויה הכרטסת הרב-שנתית, כדי לאמת, אם המבוטח היה רשום במוסד במשך התקופה המינימלית הדרושה ואם שולמו דמי ביטוח ברציפות הדרושה מהיום, שבו הוא נעשה מבוטח על פי החוק. למבוטח שכיר נרשמת בכרטסת זו עובדת התשלום של דמי הביטוח, שהמוסד מקבל בשבילו מהמעביד; ככסיס לרישום משמשים דו"חות המעבידים למוסד על השכר, ששולם לעובדים. למבוטח לא-שכיר מתנהל בסניף המוסד כרטיס חשבון דמי ביטוח, שבו מחייבים אותו אחת לשנה בדמי ביטוח ומזכים אותו בתשלומים, שמקבלים ממנו; עובדת החיוב השנתי נרשמת בכרטסת הרב-שנתית שבמשרד הראשי. דו"חות המעבידים והסניפים עוברים עיבוד במכונות י.ב.מ.; והנתונים המתקבלים נרשמים בכרטסת הרב-שנתית.

בחודשים יוני-ספטמבר 1963 נערכה ביקורת במשרד הראשי של המוסד ובסניפיו בירו-שלים, בחיפה, בנצרת ובנהריה-עכו. הביקורת הקיפה את דרכי הרישום בכרטסת הרב-שנתית ואת דרכי הטיפול בתביעות לקצבת זקנה ולקצבת שאירים.

הכרטסת הרב-שנתית

לשם בדיקת הזכאות של תובע קצבה מן הצורך, שבידי המשרד הראשי יהיו הנתונים הדרושים. נתונים אלה כלולים בלמעלה מ-6 מליון כרטיסי י.ב.מ. הביקורת העלתה, שנתונים המופיעים ב-2.5 מליון כרטיסים בקירוב לא הועברו לכרטסת הרב-שנתית בגלל שיבוש בציון שם המבוטח או מספר הזיהוי שלו או בגלל העדר המספר בכלל. כל עוד נתונים אלו אינם כלולים בכרטסת, הרי בהכרח חלק ניכר מחשבונותיהם של מאות אלפי מבוטחים אינם משקפים את המצב לאמיתו. אמנם כאשר מבוטח או שאיריו הגישו תביעה לקצבת זקנה או לקצבת שאירים, ולפי הכרטיס הרב-שנתי שלו היו תקופות, שבהן לא שולמו בשבילו דמי ביטוח, נהג המוסד לבדוק על פי כרטיסי הי.ב.מ. אם אינם כלולים בהם נתונים על אותו מבוטח ועל אותן תקופות; אולם הוא לא נקט פעולה שיטתית לזיהוי כלל המבוטחים, שבשבילם שולמו דמי הביטוח.

המוסד הסביר, שמעבידים רבים אינם כוללים בדו"חות שלהם את הפרטים הדרושים לזיהוי המבוטחים, שתשלומי דמי הביטוח מתייחסים אליהם. לדעת הביקורת על המוסד היה לעמוד על כך, שהמעבידים יגישו דו"חות מלאים ומדויקים כדרוש, כדי שאפשר יהיה לרשום נתוני אותם דו"חות בכרטסת הרב-שנתית.

כשחסרים בכרטסת הרב-שנתית נתונים על תשלומי דמי ביטוח בשביל מבוטחים שכירים לתקופות ביטוח, אין המוסד מביא בעוד מועד עובדה זו לידיעתם לשם בירור הסיבות לכך; רק כשמוגשת תביעה לקבלת קצבת זקנה או קצבת שאירים, מעמיד המוסד את המבוטח או שאיריו על החסר. לדעת הביקורת על המוסד לפנות אל אותם מבוטחים שכירים, שהכרטיסים הרב-שנתיים שלהם הראו במשך שנה, כולה או מקצתה, העדר תשלום דמי ביטוח בשבילם. אם בעקבות פנייה זו יתברר, שהמבוטח עצמו חייב לשלם את דמי הביטוח לאותה תקופה, יש לגבותם ממנו בדרכים המקובלות. המוסד הודיע, כי בדעתו להנהיג שליחת תזכורות כאלה עם הפעלת המחשב האלקטרוני.

התביעות לקצבת זקנה ולקצבת שאירים

מבוטח או שאירים, המגישים תביעה לקצבת זקנה או לקצבת שאירים, חייבים למלא טופס תביעה. בטופס כלולה דרישה בדבר המצאת אישורים ממעבידים על כל תקופת העבודה, מאז בוטח על פי החוק. דרישה זו, מלבד הטרדה הרבה שהיא גורמת לתובעים, עלולה לעורר בהם את הדעה, שאם לא יעלה בידיהם להשיג ולהמציא את כל אישורי המעבידים, יפגע הדבר באישור התביעה. בפסקי הדין של בית הדין לביטוח לאומי בירושלים מיום 20.3.1957 (תיק 29/56) ומיום 3.11.1957 (תיק 5/57) נקבע, שחובת ההוכחה של פיגור בתשלום דמי ביטוח על ידי מבוטח חלה על המוסד, ולא על המבוטח או שאיריו להוכיח, שהוא לא פיגר בתשלום. לדעת הביקורת אין אפוא מקום לבוא אל תובע קצבה בדרישה להמציא למוסד אישורים מכל המעבידים על תקופת העבודה של המבוטח.

המבוטח או שאיריו מגישים את תביעותיהם לקבלת קצבה לסניף המוסד, המנהל את תיקו. התביעה נרשמת בפנקס התביעות ונפתחים לה תיק וכרטיס. התביעה, בצירוף המסמכים השייכים אליה, מתויקת בתיק, ובכרטיס נרשמים עיקרי פרטיה. בגמר הטיפול בתביעה מעביר אותה הסניף, לאחר מתן המלצתו, לאישור לענף זקנה ושאירים שבמשרד הראשי של המוסד בירושלים.

בסניפי המוסד שנבדקו, פרט לסניף חיפה, אין הטיפול בתביעות מלווה רישום המראה, באיזה שלב משלבי הטיפול נמצאת התביעה. הביקורת הציעה להשתמש למטרת הרישום בפנקס התביעות.

הסניפים ממציאים לענף זקנה ושאירים דו"ח חודשי המציין: את מספר התביעות שנתקבלו; את מספר התביעות, שעדיין בטיפול הסניף; ואת מספר התביעות, שטיפול הסניף בהן נסתיים, והן הועברו לאישור ענף זקנה ושאירים. אין הדו"חות כוללים נתונים על התאריכים, שבהם נתקבלו בסניף התביעות שעדיין בטיפול, ועל שלבי הטיפול, שבהם הן נמצאות; לפיכך אין בידי הענף מכשיר פיקוח על קצב הטיפול של הסניפים בתביעות.

הטיפול בתביעות על ידי ענף זקנה ושאירים, לאחר שהסניפים העבירו אותן אליו לשם אישור, נמשך בדרך כלל מחודש עד חודשיים. לתביעות, שהטיפול בהן נמשך תקופה למעלה מזה, נפתחים כרטיסים (כרטיס רדומים). הביקורת העלתה, שאם הטיפול בתביעה נמשך זמן ניכר, אין אפשרות לעמוד מתוך הרישומים בכרטיס על הסיבות לכך ועל הצעדים, שנעשו, כדי להביא את הטיפול לכלל סיום.

המוסד אינו מקיים פיקוח שוטף על כך, שבעקבות פטירה של מקבל קצבה או אחד התלויים בו יופסק תשלום הקצבה, כולה או מקצתה; רק במידה שהמוסד מקבל הודעה על פטירתו של מקבל קצבה מקרובי המנוח או מהבנק, שדרכו משולמת הקצבה, פועל המוסד על פיה. הביקורת המליצה, שהמוסד באמצעות מכוונות י.ב.מ. יבדוק באופן שוטף את ההודעות ממרשם התושבים על פטירות, כדי שבמקרי פטירה של מקבלי קצבה או התלויים בהם יופסק תשלום הקצבה, כולה או מקצתה, בהתאם לנסיבות.